

A felnőttnevelési szakemberek formális kiképzési útjai Magyarországon

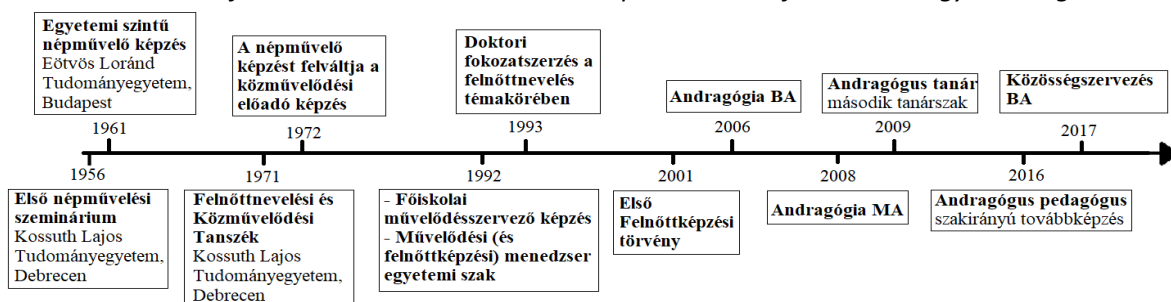
Bevezetés

Minden szakmának kell, hogy legyenek jól képzett, kompetens képviselői. Az adott szakmára való egyetemi kiképzés a professziók egyik alapfeltételének minősül, amely biztosítja a szakmai tevékenység megfelelő ellátását, tudományos fejlesztését és képviselőségét (Despotović, 2010; Evetts, 2011, Egetenmeyer et al., 2019). A felnőttnevelés esetében gyakran nem egyértelmű, hogy ki a szakma ellátója. Ez a bizonytalanság több forrásból származik. Egyrészt nemzetközi szinten sem beszélhetünk egységes kiképzési rendszerről, amely a felnőttnevelési szakembereket a terület szakszerű ellátására készítené fel. Minden országban más-más megoldások születtek a formális képzési rendszerre, azonban azok elismerése más nemzetállamokban gyakran problémába ütközik (Németh, 2017; Knox & Fleming, 2010; Zafiris & Papadimitriou, 2015; Sava & Lupou, 2009). Másrészt, a felnőttnevelési szakembereknek nincs egységes elnevezésük, amelynek oka lehet a szakemberek körének definiálási nehézsége is. Mindenki foglalkozhat felnőttoktatás szervezésével és lebonyolításával, de ez korántsem elég ahhoz, hogy az oktatás szakszerű és andragógiai-didaktikai módszerek együttesével, jó minőségben és eredményesen valósuljon meg (Reischmann, 2015). Magyarországon többször változott a felnőttnevelési szakemberek kiképzését biztosító egyetemi szakok elnevezése és tartalma, amely negatív hatással van az egységes szakmai identitás, valamint a szakma presztízsének kialakulására és fenntartására. Feltételezhetően ez is az oka annak, hogy az andragógus-identitás egységes jegyei egyelőre nem lelhetőek fel a felnőttnevelési szakemberek körében Magyarországon. Feketéné Szakos (2003) kutatása megmutatta, hogy a felnőttnevelési szakemberek tudása, nézetei, a szakmai kifejezések, definíciók használata és a szakmai terminológiák értelmezése jelentősen diverzifikált még a szakemberek körében is. Farkas (2013) pedig arra a következtetésre jutott, a szakemberek birtokolt elméleti ismeretei ugyanolyan lényegesek a minőségi munkavégzésben, mint a gyakorlati tapasztalat.

Magyarországon a felnőttnevelési szakemberek kiképzéséért felelős egyetemi szak öt alkalommal változtatott elnevezést és tartalmi struktúrát az elmúlt évtizedekben. A felnőttnevelési szakemberek voltak már népművelők, közművelődési előadók, művelődésszervezők, andragógusok és közösségszervezők is (Sári, 2016; Maróti, 2014). Nyilván mindegyik elnevezés a szakmában történő tartalmi változásra is utal, amely T. Kiss (2008) szerint a társadalmi elvárásokkal összhangban történt.

Az andragógia egyetemi képzés történelmi alakulásával számtalan kutató foglalkozott ezidáig, így ezt a témakört ebben a tanulmányban nem fejtem ki részletesen (Juhász, 2009, 2010, 2011, 2016; T. Kiss, 2008, 2009, 2009a; Cserné Aderman, 2006, 2010; Maróti 2008, 2014; Sári, 2016; Farkas, 2015, 2016). Az eddigi tanulmányok alapján az 1. ábrán megjelenítem a legfontosabb mérföldköveket a felnőttnevelési szakemberek kiképzésében, de a folytatásban 2006-tól, az andragógia alapszak megalapításától kezdődően vizsgálom ezt a kérdéskört.

1. ábra A felnőttnevelési szakemberek kiképzésének mérföldkövei Magyarországon

Forrás: T. Kiss (2009) és Juhász (2011) alapján saját szerkesztés

Az ábrán jól látható, hogy a felnőttnevelési szakemberek kiképzésének számtalan állomása volt 1956-tól napjainkig. Mégis, az egyik legfontosabbnak tekinthetők azok az egyetemi alap-, mester- és tanári szakok megjelenése, amelyek az andragógusok célzott egyetemi kiképzését tették lehetővé. Az andragógia alapszak 2006 szeptemberében indult meg legelőször, a Bologna-rendszer keretében. Ezt követte 2008-ban az andragógia mesterszak, 2009-től pedig az andragógus tanár szak vált elérhetővé. A jelentős hallgatói létszámmal működő andragógia alapszak fejlődésére azonban negatívan hatottak a 2012 utáni kormányzati intézkedések¹, melyek eredménye a szakra jelentkezők létszámának drasztikus csökkenése volt (Juhász, 2016; Farkas, 2016). Az andragógia alapszak 2015-ben, a felsőoktatásban szerezhető képesítések jegyzékéről és új képesítési jegyzékbe történő felvételéről szóló 139/2015-es számú kormányrendelettel megszűnt. A szak az utolsó évfolyamát 2016 szeptemberében indította el. 2016 után az andragógus tanár szak is átalakuláson ment keresztül, amely szakirányú továbbképzésként jelenleg is *andragógus pedagógus* néven fut. Az andragógia alapképzés helyét 2016 után a közösség-szervezés alapszak vette át, amelynek első évfolyama 2017-ben indult. Az andragógia alapszak „utódjaként” megjelenő közösség-szervezés szak célja olyan szakemberek kiképzése, akik képesek a különböző kulturális intézmények működtetésére. Ezen belül olyan feladatok megszervezését és irányítását végzik, amelyek helyi szinten a művelődés, az ifjúság és a felnőttképzés társadalmi és gazdasági helyzetének fejlesztésére irányulnak (18/2016. EMMI rendelet). A közösség-szervezés alapszaknak három szakiránya van, a kulturális közösség-szervező, ifjúsági közösség-szervező és humánfejlesztő szakirányok. Ez utóbbi örökölte át a felnőttképzéssel kapcsolatos stúdiókat.

A rövid áttekintés megerősíti, hogy nincs olyan önálló alapképzés ma Magyarországon, amely a felnőttnevelési szakemberek kiképzését célozná. Andragógia mesterképzés jelenleg is működik, ahol 2020-ban a felvételt nyert hallgatói létszám országosan 48 fő volt (Felvi.hu, 2020). Andragógia alapszak hiányában problémás a mesterszak rekrutációja, annak ellenére, hogy minden bizonnyal a közösség-szervező alapszakot befejező hallgatók közül is többen fogják az andragógia mesterszakon folytatni tanulmányaikat.

Kutatási módszerek

A tanulmányban ismertetett kutatás² a magyarországi felnőttnevelési szakemberképzés egyetemi kiképzési jellemzőinek feltárására, a felsőoktatási intézmények által indított – önálló végzettségi szintet biztosító – közösség-szervezés alapszak, andragógia mesterszak és az andragógiai témákat is befogadó neveléstudományi doktori programok tanterveinek³ összehasonlító vizsgálatára irányul.

A téma feltárására vonatkozó kutatási kérdések az alábbiak voltak:

- a. Milyen képződési utak állnak a felnőttnevelési szakemberek rendelkezésére Magyarországon? Ez hogyan változott az elmúlt évtizedek során?
- b. Milyen hasonlóságokat, avagy eltéréseket állapíthatunk meg a magyarországi felsőoktatási intézmények által szervezett közösség-szervező alapszak, andragógia mesterszak és neveléstudományi doktori programok tanterveiben?

A tudományos kutatás során a tantervek tartalomelemzését végeztem az Atlas.ti kvalitatív adatelemző program segítségével. Az elemzés során nyílt kódolási technikával, induktív módon kódoltam a tartalmakat/tantárgyakat, tanéveket, tartalom és jelleg (kötelező vagy választható) szerint. A tartalomelemzés során a kódokat tantárgycsoportok szerint hoztam létre. A vizsgálat eredményét kvalitatív és kvantitatív szempontból is megvizsgáltam, a nyert adatok skálatípusához mérten (nominális) átlag- és gyakoriságszámításokat, valamint keresztábra elemzéseket végeztem az SPSS kvantitatív adatelemző programban.

¹ Mint például emelt szintű érettségi követelmények bevezetése, államilag támogatott helyek csökkentése, képzésre való bejutás ponthatárának felemelése. Bővebben lásd: Juhász, 2016; Farkas, 2016.

² „AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-19-3 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.”

³ A felsőoktatási intézmények és az Országos Doktori Tanács honlapján nyilvánosan elérhető tanterveket alapján

Kutatási eredmények

Magyarországon több felsőoktatási intézményben folyik közösségsszervezés alapképzés, andragógia mesterképzés és neveléstudományi doktori képzés (1. táblázat). Attól függetlenül, hogy a felsőoktatási intézmények rendeletben⁴ szabályozott tanulási eredmény-alapú képzési és kimeneti követelmények alapján dolgozzák ki a képzési programjaikat, azok az intézmény hagyományaival, a helyi igényekkel és a rendelkezésre álló humánerőforrás kapacitással összhangban tartalmukban eltérhetnek. Erre lehetőséget is ad a képzési és kimeneti követelmény, amely az adott szakképzettség kimeneti követelményeit határozza meg, az azok eléréséhez vezető utat nem.

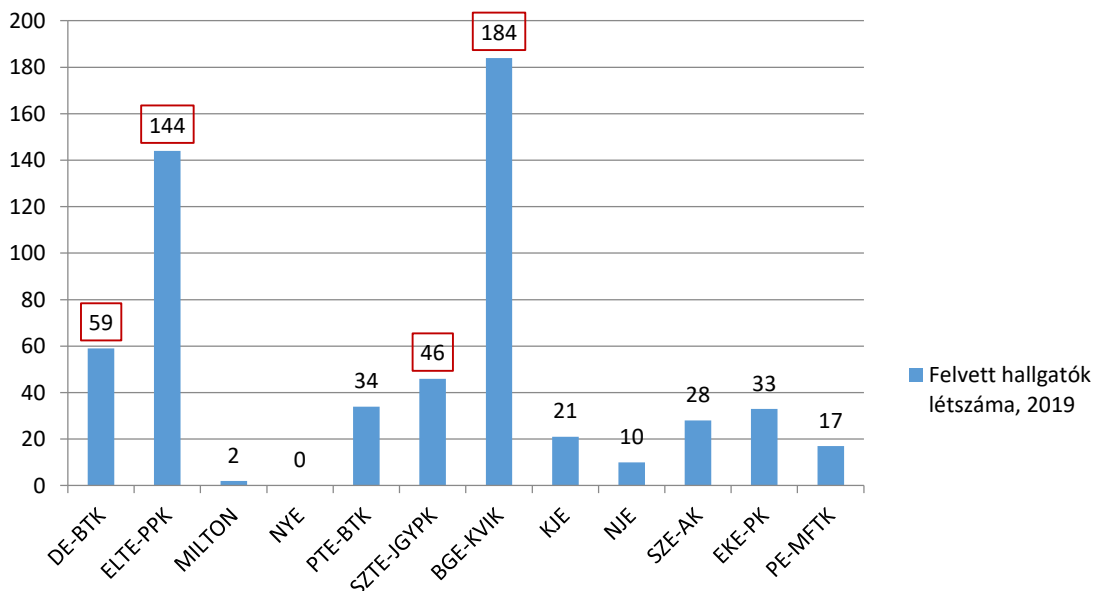
1. táblázat: A felnőttnevelési szakemberek önálló végzettségi szintet biztosító képzési lehetőségei a felsőoktatásban

	Közösségsszervezés BA	Andragógia MA	Neveléstudományi PhD
Képzést indító felsőoktatási intézmények száma	12	6	5

A közösségsszervezés alapszak hálótervének intézményenkénti összehasonlítása

A közösségsszervezés alapképzés három évig tart, amely során 180 kredit szerezhető. Az előzőekben hangsúlyoztam, hogy a közösségsszervezés alapképzés hálóterve felsőoktatási intézményenként eltérhet. Ebből adódóan érdemes röviden áttekinteni a közösségsszervezés alapszak hálóterveinek hasonlóságait és eltéréseit. Mivel a közösségsszervezés alapszakot összesen 12 felsőoktatási intézmény indítja, azokat az intézményeket vontam be a vizsgálatba, amelyekben 2019 szeptemberében a legmagasabb volt a felvett hallgatók létszáma.

1. ábra: A 2019 szeptemberében induló közösségsszervezés alapképzésre felvételt nyert hallgatók létszáma felsőoktatási intézményenként, nappali és levelező tagozaton összesen

Forrás: felvi.hu (2019) alapján saját szerkesztés

⁴ 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet a felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzések képzési és kimeneti követelményeiről, valamint a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet módosításáról

A 2. ábra adatai alapján a legtöbb hallgató a Budapesti Gazdasági Egyetem (továbbiakban: BGE), az Eötvös Loránd Tudományegyetem (továbbiakban: ELTE), a Debreceni Egyetem (továbbiakban: DE) és a Szegedi Tudományegyetem (továbbiakban: SZTE) alapképzésére nyert felvételt. A BGE és a DE a három szakirány közül csak kettőt szervez, ezek pedig a kulturális közösség-szervezés és a humánfejlesztés szakirányok. Ebből adódóan szem előtt kell tartani, hogy az egyes képzések tantrágyainak számára ez a tény is jelentős hatást gyakorolhat. Az előírt tantárgyak számát évfolyamonként a 2. táblázat szemlélteti.

2. táblázat: A közösség-szervezés szak tantárgyainak száma, a kiválasztott intézményekben, évfolyamonként

Évfolyam	SZTE	BGE	DE	ELTE
1. évfolyam	19	17	20	16
2. évfolyam	32	20	31	23
3. évfolyam	28	17	21	20
Összesen ⁵	82	55	74	59

A 2. táblázat adatai alapján látható, hogy jelentős eltérés van az intézmények tantárgyainak számában. A BGE közösség-szervezés alapképzésében (2 szakiránnyal) található a legkevesebb tantárgy (55), a legtöbb az SZTE 3 szakiránnyal működő alapképzésében (82). Itt megjegyzem, hogy például a BGE-n a kötelező tantárgyak mellett 8 db szabadon választható tantárgy is szerepel a tantervben. A tantárgyak száma azt is jelzi, hogy mennyire elaprózott az adott képzési hálóterv. Mivel a teljes képzés összes kredit száma azonos (180), ezt a kredit számot pl. az SZTE sokkal több tantárggyal éri el mint a BGE. Tehát pl. az SZTE-n sok és kis kredit számú tantárgy van, ezzel szemben a BGE-n kevesebb és nagyon kredit számú tantárgy jelentkezik. A kötelező tantárgyak számát szakirányonként a 3. táblázat szemlélteti.

3. táblázat: A közösség-szervezés szak tantárgyainak száma, szakirányonként a vizsgált felsőoktatási intézményekben

Szakirány	SZTE	BGE	DE	ELTE
Kulturális közösség-szervezés szakirány	15	8	16	10
Humánfejlesztés szakirány	16	8	16	10
Ifjúsági közösség-szervezés szakirány	16	/	/	9
Összesen:	47	16	32	29

Az 3. táblázat adatai alapján az SZTE-n és a DE-n megközelítőleg megegyezik a szakirányonkénti tantárgyak száma (15-16 db). Ezzel szemben a BGE-n és az ELTE-n kevesebb tantárgy szerepel a tantervben (8-10 db). Az egy intézményen belüli tantárgyak száma szakirányonként egyenlő eloszlást mutat.

A tantervek tartalomelemzése (kódolása) során kialakított tantárgycsoportok előfordulása eltérő képet mutat a kiválasztott intézményekben. Eszerint vannak olyan tantárgycsoportok, amelyek minden intézmény tantervében megtalálhatóak, és vannak olyanok, amelyek csak egy-egy intézményben fordulnak elő (4. táblázat). Ilyenek például a szabadon választható és az etika tantárgycsoportok.

⁵ A tantárgyak össz száma magába foglalja a szakon meghirdetett kötelező tantárgyak és a specializációkhoz tartozó tantárgyak mindegyikét.

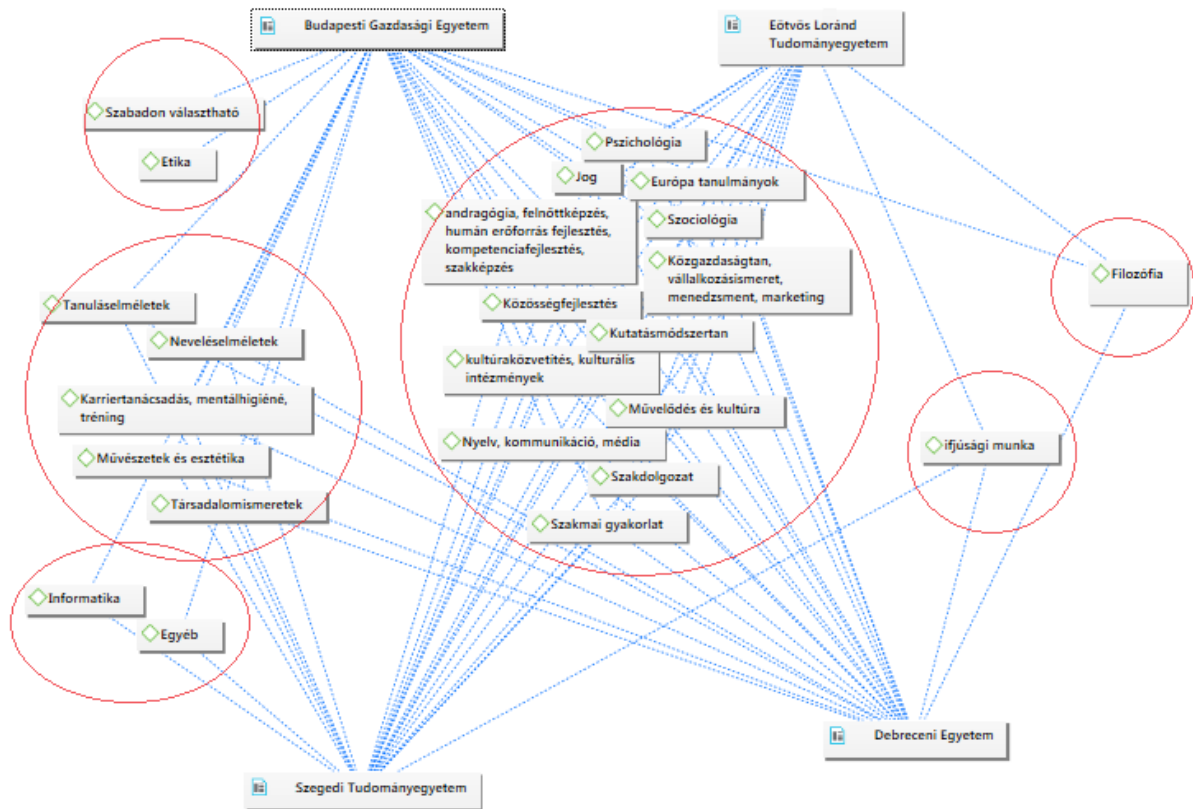
4. táblázat: A tantárgycsoportok előfordulási száma intézményenként

Tantárgycsoportok	SZTE	BGE	DE	ELTE
andragógia	14	5	16	11
egyéb	1	6	0	0
etika	0	1	0	0
európa-tanulmányok	1	1	1	2
filozófia	0	1	1	1
ifjúsági munka	5	0	1	5
informatika	1	1	0	0
jog	2	1	3	3
karriertanácsadás, mentálhigiéné, tréning	6	2	2	0
közgazdaságtan, vállalkozásismeretek, marketing	9	5	12	8
közösségfejlesztés	2	4	7	5
kultúraközvetítés, kulturális intézmények vezetése	5	5	5	8
kutatásmódszertan	3	1	4	2
művelődés és kultúra	5	1	5	3
művészetek és esztétika	2	1	1	0
nevelésemleletek	1	1	1	0
nyelv, kommunikáció, média	7	5	4	3
pszichológia	3	4	1	1
szabadon választható	0	8	0	0
szakmai gyakorla	5	3	4	4
szociológia	5	2	1	2
tanulásemleletek	1	2	1	0
társadalomismeretek	2	2	3	0

A 4. táblázat jól mutatja, hogy a közösség szervezés alapszak, az andragógia alapszak „utódja”, jelentős mértékben tartalmaz a felnőttnevelés témaköréhez kapcsolódó tantárgyakat. A tantárgycsoportok tartalma specializációként megoszlik, így érdemes figyelembe venni, hogy egy hallgatónak nem mind a 14 feltüntetett tantárgyat kell teljesítenie, hanem annak csak egy részét. A tantárgycsoportok nagyságát tekintve az SZTE-n, a DE-n és az ELTE-n is az *andragógia* tantárgycsoport a leghangsúlyosabb. A BGE esetében, amennyiben az egyéb, más kategóriába nem sorolható tantárgyakat nem vesszük figyelembe, szintén ez a tantárgycsoport az egyik leghangsúlyosabb a képzésben. Mindegyik vizsgált felsőoktatási intézmény esetében jelentős továbbá a *közgazdaságtan* tantárgycsoport, emellett pedig a *nyelv, kommunikáció és média*, a *kultúraközvetítés* és a *szakmai gyakorlat*.

A tantárgycsoportok intézményenkénti kapcsolathálóját a 3. ábra mutatja be. Eszerint a legtöbb tantárgycsoport a BGE tantervében (23 db) és az SZTE tantervében jelenik meg (21 db), ezt követi a DE (20 db), valamint az ELTE (15 db).

3. ábra: A tantárgycsoportok intézményenkénti kapcsolathálója

Általános konklúzióként elmondhatjuk, hogy a BGE alapképzése a leginkább szerteágazó, attól függetlenül, hogy ezen intézmény tantervében található meg a legkevesebb tantárgy (55 db). Ezzel szemben viszont az ELTE közösség szervezés alapképzésében található 59 tantárgy mindössze 15 tantárgycsoportba sorolható, amely a képzés szorosabb vonalvezetését feltételezi.

A tantárgycsoportok intézményenkénti és évfolyamonkénti előfordulását tekintve megállapíthatjuk, hogy minden intézmény alapképzésében az első évben fordul elő a legtöbb tantárgycsoport. A második tanévtől kezdve már kevesebb tantárgycsoport szerepel a tantervekben, amelyek a szakirányoknak megfelelően rajzolódnak ki. A tantárgycsoportok közül az *andragógia tantárgycsoport* az egyetlen, amely minden tanévben szerepel, mind a négy felsőoktatási intézményben. Ezt követően érdemes áttekinteni az andragógia tantárgycsoporton belüli tantárgyakat is.

Az andragógia tantárgycsoporton belüli tantárgyak intézményenkénti megjelenését tekintve egyezés mutatható ki három intézmény tantervében, ezek pedig az ELTE, az SZTE és a DE. Ezen intézményekben a felnőttnevelési tantárgycsoporton belül azonos elnevezésű és tartalmú tantárgyak jelennek meg, amelyek előfordulási száma mutat csak kisebb eltéréseket. Például az *Egész életen át tartó tanulás színterei* tantárgy az SZTE-n csak egyszer jelentkezik, míg a DE-n két ilyen tantárgyat szerveznek a képzés során. Jelentős különbséget mutat azonban a BGE alapképzésének tanterve, ahol az andragógiához kapcsolódó tantárgyak kevesebb számban jelentkezik, valamint más megnevezés alatt és összetételben jelennek meg.

Ennek az is (lehet) az oka, hogy az adott szak KKK-jának megfelelően kidolgozott intézményi hálótér, illetve tantárgystruktúra kialakítását befolyásolja az adott intézményben rendelkezésre álló humán erőforrás is. Az ELTE, az SZTE és a DE tradicionálisan, a kezdetektől fogva folytat közművelődési/felnőttképzési képzést (népművelőt, majd művelődésszervezőt, később andragógiát, most közösség szervezőt), tehát ezekben az intézményekben hagyománya van ezeknek a szakoknak és ennek megfelelően a szükséges humán erőforrás is rendelkezésre áll. A BGE fő profilja a

gazdaságtudományok képzési területéhez kapcsolódik, míg a közösségszervezést a bölcsészettudományi képzési területéhez sorolhatjuk, így az andragógia témájú tantárgyak megjelenését nyilvánvalóan befolyásol(hat)ja a rendelkezésre álló oktatók képzettsége is.

Az andragógia mesterszak hálótervének intézményenkénti összehasonlítása

Andragógia mesterszakot hat felsőoktatási intézmény szervez. Ezek a DE, az ELTE, a Nyíregyházi Egyetem (továbbiakban: NYE), a Pécsi Tudományegyetem (továbbiakban: PTE), az SZTE és a Milton Friedman Egyetem (továbbiakban: MILTON). Ebben a fejezetben a felsorolt intézmények négy féléves andragógia mesterképzésének tanterveit hasonlítom össze.

A mesterképzés mintaterveiben szereplő tantárgyak mennyisége intézményenként 29 és 40 között van, a pontos értékeket az 5. táblázat szemlélteti.

5. táblázat: *Az andragógia mesterszak tanterveiben szereplő tantárgyak száma évfolyamonként*

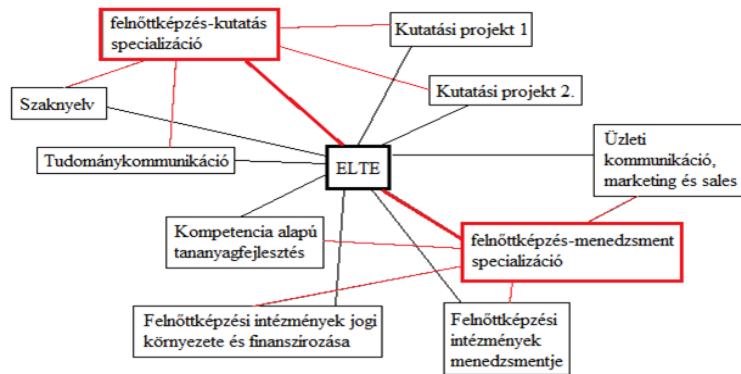
Évfolyam	DE	ELTE	MILTON	NYE	PTE	SZTE
1. évfolyam	14	16	18	17	20	16
2. évfolyam	15	16	14	17	20	14
Összesen:	29	32	32	34	40	30

A mesterképzések tanterveinek tantárgyi átlaga 33. Kimagasló értéket mutat a PTE, ahol 40 tantárgy szerepel a mintatantervben. Ez ugyanazt a jelenséget mutatja meg, mint amit az alapképzés esetében is megfigyelhetünk. A mesterképzés során 120 kreditet kell teljesíteniük a hallgatóknak. Ha sok tantárgyat tartalmaz egy adott képzés hálóterve, az azt jelenti, hogy a tanterv szétágazó és jellemzően kevesebb kreditértékű tantárgyak jelentkeznek a képzés során.

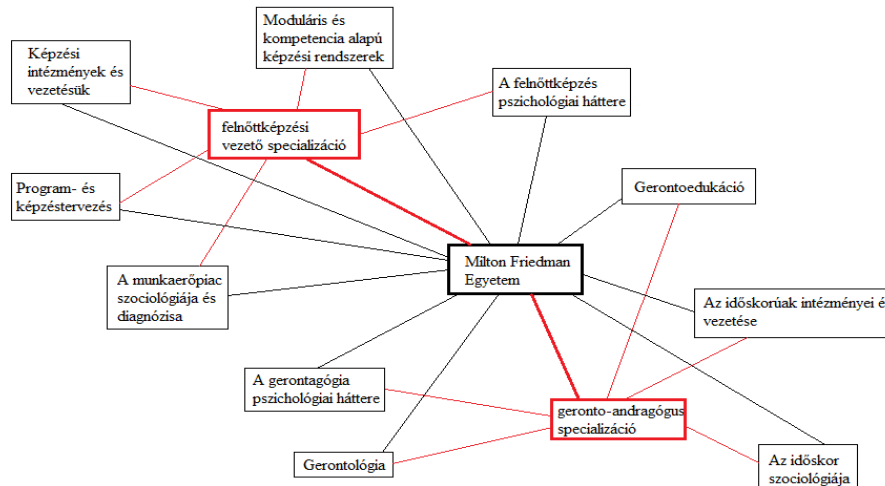
Két felsőoktatási intézmény mesterképzésében jelennek meg specializációk. Az ELTE-n például két specializációval találkozhatunk, ezek a *felnttképzés-kutatás specializáció* és a *felnttképzés-menedzsment specializáció*, amelyekhez 4-4 kötelező tantárgy kapcsolódik. Emellett a MILTON-on található a *felnttképzési vezető* és a *geronto-andragógus specializációk*, 5-5 kötelező tantárggyal.

Az ELTE *felnttképzés-menedzsment* specializációja hasonló tartalommal bír, mint a MILTON-on található *felnttképzési vezető* szakosodás. A specializációkhoz tartozó tantárgyakat az ELTE-n az 4. ábra szemlélteti. Az 5. ábra pedig bemutatja azokat a tantárgyakat, amelyek a MILTON specializációihoz kapcsolódnak. A *felnttképzési vezető* szakosodás a felnttképzések gyakorlati megvalósulására és a felnttnevelési intézmények vezetésére készíti fel a hallgatókat, míg a *geronto-andragógus specializáció* az időskorúak fejlesztésére. Egy későbbi táblázat (6. táblázat) szemlélteti, hogy a szociálandragógia témájú tantárgyak jelentős mértékben megtalálhatók az andragógia mesterszak tanterveiben, amelyek főként a gerontagógia témakörét érintik, viszont néhány tantárgy a kisebbségek szociálandragógiájával is foglalkozik.

4. ábra: ELTE, andragógia mesterképzés specializációi

5. ábra: MILTON, andragógia mesterszak specializációi

Az andragógia mesterképzés mintaterveinek elemzése során eltérő kódokat használtam, mint az alapképzés mintatervének elemzésekor. Ennek oka, hogy a közösségszervezés alapszak nem csak a felnőttnevelés tudományterületéből készíti fel a hallgatókat, a szak jellegéhez kapcsolódó szélesebb alapozású kompetenciák fejlesztése a cél. Az andragógia mesterképzés célja pedig a hallgatók elmélyült tudásának és képességeinek biztosítása a felnőttneveléshez fűződő különböző témakörökben, így a tantárgyak csoportosítása eltérő szempontrendszert követelt. Az 6. táblázat tartalmazza a legdominánsabb tantárgycsoportokat az andragógia mesterképzésekben.

6. táblázat: *Tantárgycsoportok elemszáma az andragógia mesterképzésekben*

Tantárgycsoportok	N
Andragógiai kutatások és kutatómódszertan	20
Felnőttnevelés tudományelméleti kérdései	15
Szociálandragógia	15
Jogi szabályozás, oktatási rendszerek és politikák	14
Képzésszervezés és fejlesztés, képzési formák	14
Csoportvezetés és tanulási/tanítási módszerek a felnőttnevelésben	11

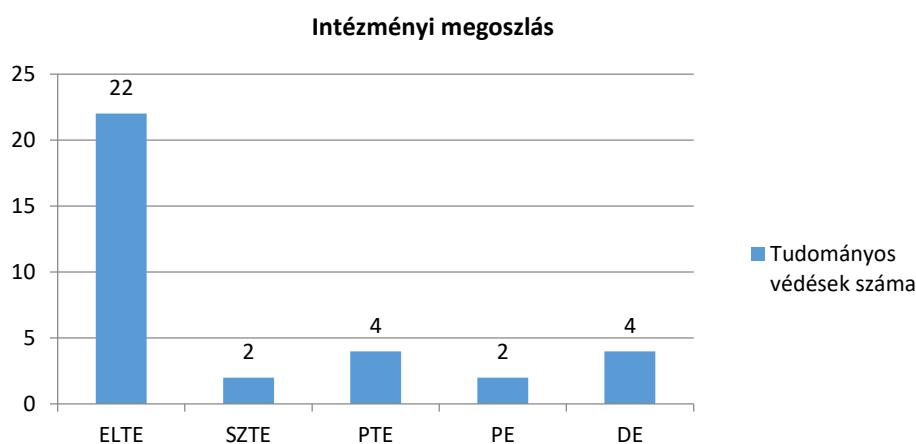
Az 6. táblázat adatai alapján a legtöbb elemszámmal az *andragógiai kutatások és kutatásmódszertan* tantárgycsoport rendelkezik (20). A legkevesebb (2-2) elemszámmal például az etika, társadalomismeret, pszichológia, IKT tantárgyak jelennek meg.

Az andragógiai „alapozó” tárgyak fontos szerepet játszanak a mesterképzésben, mert az andragógia mesterszakra nem csak andragógia alapszakokkal rendelkezők nyerhetnek felvételt. A mesterszakra történő belépéséhez elfogadható szakmai végzettségek például a művelődésszervező, személyügyi szervező, munkavállalási tanácsadó, pedagógia, pszichológia, szociológia, politológia, informatikus könyvtáros, kulturális antropológia, stb.

A neveléstudományi doktori képzések intézményenkénti összehasonlítása

Azok a hallgatók, akik a mesterképzés befejezését követően doktori képzésben kívánják a tudásukat, valamint tudományos tevékenységüket fejleszteni és folytatni, a Neveléstudományi Doktori Iskolákban tudják megtenni. Ma a DE, az ELTE, a PTE, az Eszterházy Károly Egyetemen (továbbiakban: EKE) és a SZTE-n valósulnak meg neveléstudományi doktori képzések. Ezekben a képzésekben kapnak helyet a felnőttnevelés témakörével foglalkozó kutatások is. A tudományos munkák védésére vonatkozó adatok listáját az Országos Doktori Tanács honlapján⁶ található meg, ahol tudományterület, tudományág és időpont szerint végezhetünk keresést az adatbázisban. A tanulmány írásának időpontjában (2020. szeptember) a neveléstudományok területén eddig megvalósult doktori (PhD) értekezések védéseinek száma N=585. Az eredményeket Excel táblázatba gyűjtöttem, majd az adatbázis kialakítását követően SPSS programban, egyenként kódoltam a tudományos munkákat aszerint, hogy andragógia (felnőttnevelés) vagy pedig pedagógiai témakörökben íródtak. Az 585 találatból összesen N=34 tudományos munkát különítettem el, amelyek témaköre kifejezetten az andragógiához kapcsolódik.

6. ábra: A felnőttnevelés témakörében írt disszertációk száma és intézményi megoszlása, 2006-2020

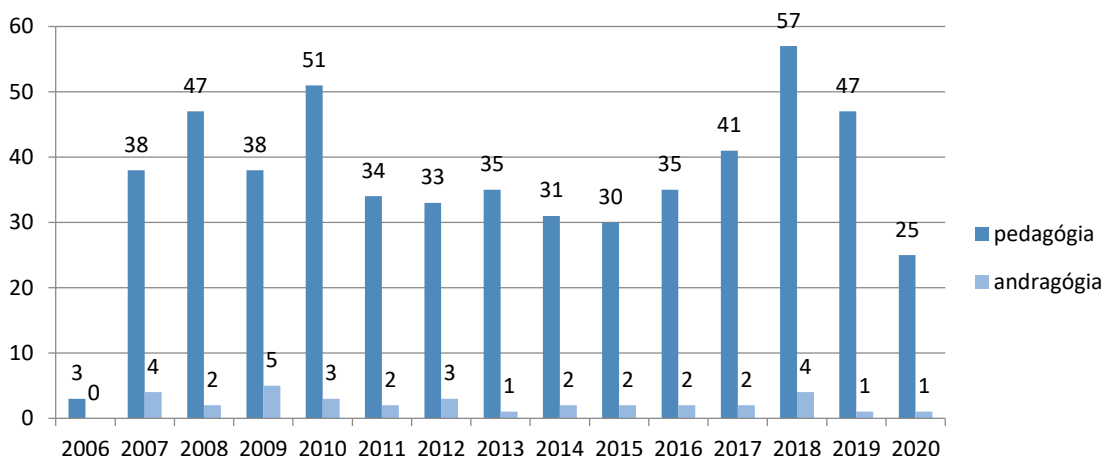

Ahogy a 6. ábra szemlélteti, 2007 és 2020 között az ELTE került sor a legtöbb felnőttneveléshez kapcsolódó tudományos munka védésére (N=22). Ezt követi a PTE és a DE, összesen 4-4 találattal.

Ha ezt az eredményt összevetjük az összes tudományos védések számával, amelyek a neveléstudományokon belül a pedagógia témaköréhez kapcsolódnak, láthatjuk, hogy az andragógiával (beleértve a szakképzést is) foglalkozó írásművek igencsak alacsony számban jelentkeznek (7. ábra).

⁶ <https://doktori.hu/index.php?menuid=121&lang=HU&lid=121&lang=HU&tol=0&sb=4&sd=1>

7. ábra: Az andragógiai és egyéb, pedagógiai témájú disszertációk védésének száma, 2006 és 2020 között

Minden doktori iskola más-más részletességű képzési tantervvel rendelkezik. Az összehasonlítást megnehezítette, hogy a hálótérvek nem azonos adatokat tartalmaznak. Emiatt az elemzés során a kötelező tantárgyakra és az andragógia tartalmú tantárgyakra helyeztem a hangsúlyt.

Az elemzés alapján kevés felnőttneveléssel összefüggő tantárgy található a doktori iskolák kínálatában. Emellett mindössze két intézmény keretében, a DE-n és ELTE-n valósul meg felnőttnevelési alprogram/modul. Az első esetében ez a *felnőttképzési, szakképzési és közművelődési kutatások* modul, amely nyilvánvalóan nem csak az andragógia témakörére koncentrálna. Tehát kizárólag az ELTE-n van andragógia doktori program. Ami nagyon érdekes eredménynek bizonyul, hogy a DE képzési tanterve⁷ nem tartalmaz felnőttnevelési tantárgyat. Az andragógiai tartalmú tantárgyak számát doktori iskolánként a 8. táblázat szemlélteti.

7. táblázat: Felnőttnevelési tantárgyak száma a neveléstudományi doktori iskolák kínálatában

Tantárgycsoport	ELTE	EK	DE	PTE	SZTE
Andragógia	7	0	0	0	3

Az SZTE Doktori Iskolájában a felnőttnevelési tantárgyak választható jellegűek. A többi tantárgy részletes elemzése nem volt indokolt, hiszen nem köthető az andragógia témaköréhez.

Következtetések

- Jelenleg Magyarországon, alapképzés formájában nem zajlik felnőttnevelési szakemberek kiképzése, azonban az andragógia alapszak „utódja”, a közösség-szervezés alapszak (jellemzően a humánfejlesztő szakirány) tartalmaz andragógiai témájú tantárgyakat.
- Eltéréseket fedezhetünk fel a tantárgyak számában és összetételében az alap és mesterképzésben egyaránt. Egyes intézményekre jellemző a tanterv széttagsága. Ezekben az esetekben több tantárgy jelentkezik, viszont jellemzően alacsonyabb kreditértékekkel. A tantárgyak számának előfordulása a felsőoktatási intézményeken belül, szakirányok/specializációk és évfolyamok tekintetében is kiegyensúlyozott.
- A közösség-szervezés alapképzés esetében jellemzően több andragógia tartalmú tantárgy van azon intézmények hálótervében, amelyek a magyarországi felnőttnevelési szakemberek formális képzésének megjelenése óta foglalkoznak ezen szakemberek kiképzésével. Általános

⁷Megtekinthető:

https://humandi.unideb.hu/sites/default/files/upload_documents/aktualis_felev_2020_oszi_felev_vegleges_0923.pdf

megállapítás, hogy a felsőoktatási intézmény rendelkezésére álló szakembergárdája és az intézmény szakmai profilja kihatással van/lehet a képzések tantervének alakulására.

- A neveléstudományi doktori képzésekben alacsony azon doktori értekezések száma, amelyek a felnőttnevelés témájára vonatkoznak. Ez azt is jelenti, hogy az andragógiai kérdések kevésbé vannak a tudományos kutatások fókuszpontjában, mint a pedagógiai témák.
- Magyarországon jelenleg csak az ELTE-n van önálló andragógiai alprogram a doktori iskolák keretében. Emellett csak két felsőoktatási intézményben található andragógiával összefüggő programodul, a DE-n és az ELTE-n. Ettől függetlenül kizárólag az ELTE-n és az SZTE-n található felnőttneveléssel összefüggő tantárgyakat (az elérhető tantervek alapján). Az Országos Doktori Tanács honlapján elérhető témakiírások áttekintése alapján, 2020-ban, az ELTE-n 13 db (187-ből), az SZTE-n 7 db (241-ből), a PTE-n és a DE-n 4 db (271-ből és 221-ből), az EKE-n pedig 3 db (148-ből) témát található a felnőttnevelés, szakképzés témakörében. A doktori iskolákban elérhető témák száma egyértelműen kihatással van az andragógiai kutatások számának alakulására az országban.

Felhasznált irodalom

- Cserné Aderman, G. (2006). Új szak a képzési palettán: andragógia. *Tudásmenedzsment*, 7(3), 5–14. http://www.epa.hu/02700/02750/00013/pdf/EPA02750_tudasmenedzsment_2006_01.pdf
- Cserné Aderman, G. (2010). Felnőttoktató, andragógus, andragógus tanár? *Felnőttképzési Szemle*, 4(1), 59–70. http://epa.oszk.hu/01200/01251/00004/pdf/fef_szemle_2010_1_059-070.pdf
- Despotović, M. (2010): Professionalization of Adult Education – between Public and Scientific (non) Recognition. In S. Medić, R. Ebner & K. Popović (Eds.), *Adult Education: The Response to Global Crisis. Strengths and Challenges of the Profession* (pp. 47–72). Department of Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy, University of Belgrade.
- Egetenmeyer, R., Breitschwerdt, L. & Lechner, R. (2019). From ‘traditional professions’ to ‘new professionalism’: A multi-level perspective for analysing professionalization in adult and continuing education. *Journal of Adult and Continuing Education*, 25(1), 7–24. <https://doi.org/10.1177/1477971418814009>
- Evetts, J. (2013). Professionalism: Value and ideology. *Sociology Review*, 61(5–6), 778–796. <https://doi.org/10.1177/0011392113479316>
- Farkas, É. (2013). *A láthatatlan szakma. Tények és tendenciák a felnőttképzés 25 évéről.* typiART.
- Farkas, É. (2015). A felnőttképzési szakemberek képzésének jelene és jövője? *Opus et Educatio*, 2(2), 3–12. <http://dx.doi.org/10.3311/ope.49>
- Farkas, É. (2016). Gondolatok a szakemberképzés elmúlt 10 évéről. In E. Sütő, É. Szirmai & E. Újvári (Eds.), *Sodrásban. Képzések és kutatások* (pp. 33–44). Szegedi Egyetemi Kiadó, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó. <http://acta.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/62367>
- Felvi.hu (2019). Ponthatárok, jelentkezők és felvettek száma szak(pár)onként. www.felvi.hu
- Felvi. hu (2020). Ponthatárok, jelentkezők és felvettek száma szak(pár)onként. www.felvi.hu
- Feketéné Szakos, É. (2003). Az első hazai andragógiai delfi kutatás eredményeiből. *Magyar Pedagógia*, 103(3), 339–369. http://www.mpt.bme.hu/wp-content/uploads/2017/03/Feketene_MP1033.pdf
- Juhász, E. (2009). Az andragógus-képzés megújítása a hazai felsőoktatásban. *Felnőttképzési szemle*, 3(1), 107–113. http://epa.oszk.hu/01200/01251/00003/pdf/fef_szemle_200901_107-113.pdf

- Juhász, E. (2010). Andragógus kompetenciák Bologna előtt és után. In J.T. Karlovitz. (Ed), *Felnőttek pályorientációja, élethosszig tartó tanulása* (pp. 77–82), Neveléstudományi Egyesület.
- Juhász, E. (2011). Szakemberképzés a bolognai rendszerben. In E. Gabor (Ed.), *Andragógia és közművelődés. Régi és új kihívások előtt a közművelődés az új évtizedben* (pp. 39–52). Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete.
- Juhász, E. (2016). *A felnőttek képzése és művelődése egykor és ma Magyarországon*. Csokonai Kiadó.
- Knox, B. A. & Fleming, E. J. (2010). Professionalization of the Field of Adult and Continuing Education. In E. C. Kasworm, D. A. Rose, M. J. Ross-Gordon (Eds.), *Handbook of Adult and Continuing Education* (pp. 125–134), SAGE Publication.
- Maróti, A. (2008). A népműveléstől az andragógiáig. A népművelési szakképzést meghatározó szemlélet átalakulása. In E. Juhász (Ed.), *Andragógia és közművelődés. A 2006. szeptember 26-27-ei Durkó Mátyás Konferencia és Jubileumi Szakmai Találkozó konferenciakötete* (pp. 13–20). <http://mek.niif.hu/18700/18788/18788.pdf>
- Maróti, A. (2014). Merre tovább andragógia? – A fogalomváltások tanulságai. *Opus et Educatio*, 1(1). 4–10. <http://opuseteducatio.hu/index.php/opusHU/article/view/4/2>
- Németh, B. (2017). The Role of Person and Personality in Adult Education. Adult Educators with Changing Missions and Engagements. *Andragogical Studies*, (2), 9–26. <http://doi.org/10.5937/andstud1702009N>
- Reischmann, J. (2015). Profesionalizacija obrazovanja odraslih – neki aspekti. *Andragoške Studije*, (2), 23–37. <http://www.as.edu.rs/pdf/articles/388>
- Sava, S. & Lupou, R. (2009). The adult educator in Europe – professionalisation challenges and the alternative of validation of learning outcomes. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1(1), 2227–2232. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.392>
- Sári, M. (2016). Régi kihívások, új fordulatok, válaszok a magyar felnőttképzés és művelődés terén. In E. Juhász (Ed.), *A népművelőtől a közösségi művelődésig* (pp. 71–83). Debreceni Egyetem TEK BTL, Neveléstudományok Intézete.
- T. Kiss Tamás (2001). A közművelődéstől a kulturális menedzserig. Előadás, Közművelődési Nyári Egyetem, 2001. június 26. http://www.fk.jgytf.u-szeged.hu/tanszek/kozmuwp/wp-content/segedanyag/t_kiss_tamas/segedanyag/A_nepnevelotol_a_kulturalis_menedzserig.doc
- T. Kiss, T. (2008): A népművelőtől az andragógusig. *Tudomány és társadalom*, 8(1), 37–44.
- T. Kiss, T. (2009). Paradigm(avakt)ák egy állandóan változó képzésben (A társadalmi igényekre reagáló szakemberképzés kimunkáltságának kényszerűségeiről, ellentmondásairól és lehetőségeiről). *Felnőttképzési szemle*, 3(1), 98–106. https://epa.oszk.hu/01200/01251/00003/pdf/fef_szemle_200901_098-106.pdf
- T. Kiss, T. (2009a). Túlélés, alkalmazkodás vagy/és innováció. *Kultúra és Közösség*, 13(2), 7–20.
- Zarifis, G. K. & Papadimitriou, A. (2015). What does it take to develop professional adult educators in Europe? Some proposed framework guidelines. *Andragoške Studije*, (2), 9–22. <http://www.as.edu.rs/pdf/articles/387>
- 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet a felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzések képzési és kimeneti követelményeiről, valamint a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet módosításáról